

ДИНАМІКА СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ В КРАЇНАХ ЄС ЩОДО ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Автор:

Володимир Жар

Резюме: Соціологічні дослідження, які були проведені у європейських країнах у кінці 2022–на початку 2023 демонструють поступове зниження готовності підтримувати Україну та продовжувати тиск на Росію за різними напрямками (постачання озброєнь, прийняття біженців, посилення санкцій тощо).

Найшвидше та найінтенсивніше знижується рівень схвалення прийняття та розміщення українських біженців у власній країні. Серед ключових європейських союзників, у Франції та Німеччині спостерігається найбільш песимістична динаміка громадської думки щодо подальшої допомоги нашій державі, а в Італії – найнижчі показники схвалення проукраїнських політик.

Важливо, що 48% респондентів у 9 країнах ЄС підтримують формулу «мир ціною територій» (на їх думку, потрібно якнайшвидше зупинити війну, навіть якщо Україні доведеться «віддати» частину своїх територій Росії). Респонденти, які найбільше постраждали від підвищення цін на енергоносії більш схильні підтримувати якнайшвидше припинення бойових дій ціною відмови від повної деокупації українських територій.

Більше 50% опитаних у ключових європейських країнах-союзниках підтримують такі заходи як розміщення українських біженців, постачання зброї Україні, економічні санкції проти Росії, вступ України до ЄС.

Однак, у динаміці спостерігаються негативні тенденції (від -5% до 15% за різними індикаторами), які можуть призвести до трансформації політики та риторики чинних європейських урядів щодо України або політичних криз та приходу до влади скептично налаштованої до нашої держави опозиційних сил восени-взимку 2023 року. Песимістичний сценарій означатиме згортання практичної допомоги та стрімке

наростання суперечностей між країнами-членами ЄС, що може остаточно підірвати консолідовану позицію та стратегію Об'єднаної Європи щодо України.

Поступове падіння підтримки України може бути пов'язано із переорієнтацією на внутрішні соціально-економічні проблеми, деактуалізацією російської воєнної загрози для європейських країн.

Значна частка громадян країн ЄС ймовірно асоціюють стратегічну підтримку України та посилення тиску на Росію з подальшими фінансовими витратами для власних домогосподарств та падінням рівня життя.

Суспільні настрої мають суттєвий вплив на ухвалення політичних рішень урядами ЄС та формування подальшої стратегії Об'єднаної Європи щодо українсько-російської війни.

Своєчасний та системний аналіз тенденцій громадської думки щодо України, а також постійне оновлення наших комунікаційних підходів відповідно до нових реалій, запитів та очікувань європейської громадськості є одним з ключових пріоритетів діяльності МЗС та всіх інституцій, що відповідальні за збереження проукраїнського консенсусу серед союзників.

Для того, щоб сприяти МЗС у виконанні зазначеного завдання був проведений системний аналіз результатів відкритих соціологічних досліджень у країнах ЄС. Саме аналіз «соціологічних вхідних» є першим кроком у побудові релевантної та проактивної комунікації.

Для виокремлення тенденцій обрані найбільш знакові дослідження з великим пояснювальним потенціалом, що були проведені авторитетними соціологічними організаціями та дослідницькими центрами європейського та національного рівнів.

Істотна перевага надавалася трендовим (коли респондентам в певній країні ставилися одні й ті самі питання з різним часовим інтервалом, що дозволяє коректно відстежувати динамку громадської думки) та кроснаціональним (коли одні й ті самі питання ставилися респондентам в різних країнах, що дозволяє коректно порівнювати показники між собою) опитуванням.

У фокусі цього desk research знаходяться дослідження, які проводилися серед всіх (27) або значної кількості країн ЄС. Це дозволило отримати узагальнений зріз думок європейської громадськості. Окрема увага приділялася опитуванням у ключових країнах-партнерах України, які надають найбільші обсяги військової та фінансової допомоги, а також мають значну роль у формуванні зовнішньої політики та позицій ЄС щодо українсько-російської війни. Мається на увазі Німеччина, Франція та Італія.

Більшість проаналізованих досліджень були проведені у кінці 2022 року та у перші місяці 2023 року. Саме широкі часові рамки допомогли зафіксувати довготривалі та найбільш значущі тенденції «з висоти пташиного польоту», отримати комплексну картинку трансформацій європейської громадської думки.

Всі дослідження оприлюднені на офіційних сайтах організацій та соціологічних агенцій, що провели та/або замовили проведення відповідних опитувань. Всі проаналізовані дослідження є кількісними опитуваннями, які були здійснені або методом face-to-face інтерв'ювання, або методом CAWI (онлайн-опитування).

Оцінка ситуації

Результати глобального трендового дослідження IPSOS свідчать, що істотна більшість респондентів у ключових європейських країнах-союзниках України продовжують уважно слідкувати за російською повномасштабною агресією проти нашої держави. 76% нідерландців, 75% іспанців, 71% італійців, 68% німців, 64% французів декларують, що дещо або дуже уважно слідкують за російським вторгненням в Україну.

Варто відзначити, що у порівнянні з весною 2022 року частка тих, хто уважно слідкує за українсько-російською війною у Франції та Німеччині зменшилася на 5%. У інших вищеперерахованих країнах показник змінився незначно, у межах статистичної похибки (тобто, значущих змін рівня уваги не зафіксовано).

У листопаді-грудні 2022 року дослідницька мережа Euroskopia провела кроснаціональне дослідження серед мешканців 9 європейських країн (Португалія, Австрія, Нідерланди, Польща, Іспанія, Франція, Німеччина, Італія та Греція).

Наведені дані демонструють, що майже половина респондентів у цих 9 країнах підтримують «мир ціною територій». Згідно з опитуванням, 48% учасників виступають за якнайшвидше припинення війни, навіть якщо це означатиме, що Україні доведеться піти на територіальні поступки. Натомість 32% респондентів виступають проти територіальних компромісів з боку України заради досягнення «швидкого миру».

Результати опитування Euroskopia свідчать, що 56% мешканців дев'яти країн ЄС підтримують постачання зброї Україні з боку європейських країн. Щодо можливості повернення до закупівель російського газу після війни, то 35% учасників готові розглянути таку опцію у разі досягнення мирної угоди між Україною та Росією, а 46% виступають проти відновлення енергетичного партнерства з Росією. Крім того, 60% респондентів підтримують вступ України до Європейського Союзу.

54% європейців, які суттєво постраждали від зростання цін на енергоносії, виступають за якнайшвидше припинення українсько-російської війни навіть якщо Україні доведеться відмовитися від звільнення всіх своїх територій. Лише 44% тих, хто не відчув впливу енергетичної кризи на своє матеріальне становище, підтримують варіант «мир ціною територій».

Мешканці ЄС, які є найбільш чутливими до наслідків енергетичної інфляції, більш схильні підтримувати «швидкий мир», навіть якщо це означає територіальні поступки з боку України. Ймовірно такі респонденти вважають, що швидке врегулювання на основі *status quo* відкриє можливість знову імпортувати дешевий російський газ, що полегшить фінансовий тиск на їх домогосподарства.

Вересневе опитування дослідницької агенції Eurinions серед 27 країн ЄС демонструє поступове зниження готовності продовжувати військову підтримку України. Однак, за більшістю напрямків проукраїнський консенсус (50% або більше схвалює ті чи інші заходи з підтримки нашої держави) зберігається.

50% опитаних вважають, що їх країна має підтримувати Україну, постачаючи зброю. У порівнянні з березнем відповідний показник знизився на 6%. Водночас 55% європейців поділяють точку зору, що ЄС має підтримувати Україну, постачаючи зброю (-7% у порівнянні з березнем 2022). 77% опитаних схвалюють прийняття біженців з України (-9%).

На 6% знизилась частка європейців, які вважають, що ЄС має прийняти Україну як члена Євросоюзу у найближчі роки. У вересні 2022 цей показник становив 63%.

49% європейців найбільше занепокоєні зростанням цін, 13% - поганим здоров'ям, 8% – особистою втратою. На думку 67% опитаних, ЄС має прагнути більшої енергонезалежності, навіть якщо це призведе до подальшого зростання цін (-7% у порівнянні з березнем).

За даними глобального дослідження IPSOS найінтенсивніше у європейських країнах знижується схвалення прийняття українських біженців. Навесні 2022 більше 80% європейців підтримували надання притулку українцям, що шукають прихисток через повномасштабну агресію Росії.

Сьогодні відповідний показник в цілому залишається високим (68-80% європейців залежно від країни схвалюють надання притулку українським біженцям), але знижується значно швидше за інші індикатори підтримки.

80% нідерландців (-6% у порівнянні з весною 2022), 78% іспанців (-7%), 75% італійців (-7%), 69% французів (-10%), 68% німців (-14%) вважають, що їх країна має приймати українських біженців «з поточного конфлікту».

69% мешканців Іспанії погоджується з твердженням, що бездіяльність в Україні спонукатиме Росію до подальших військових дій в інших країнах Європи та Азії. У Франції з цією думкою погоджуються 68% мешканців, у Німеччині – 63% у Нідерландах – 62%, в Італії – 59%. У Німеччині частка респондентів, які вважають російську загрозу для інших країн актуальною, знизилася з 74% до 63%, у Нідерландах – з 69% до 62%, в Іспанії – з 73% до 69%, а у Франції коливання зафіксовані в межах статистичної похибки.

Для порівняння, у США частка опитаних, які погоджувались, що бездіяльність в Україні призведе до нападів Росії на інші країни скоротилася на 9% (з 77% до 68%). **Отже, серед євроатлантичної громадськості поступово знижується відчуття безпосередньої воєнної загрози з боку Росії.**

Деактуалізація російських безпекових викликів у європейській масовій свідомості та суспільному дискурсі, а також переорієнтація на внутрішні проблеми може знижувати зацікавленість у подальшій підтримці України, а також збільшувати кількість прихильників «якнайшвидшого миру ціною територіальних компромісів».

59% нідерландців (-6% у порівнянні з весною 2022), 52% французів (-1%), 49% іспанців (+3%), 48% німців (-7%), 30% італійців (-2%) підтримують надання зброї та/або систем протиповітряної оборони українським військовим.

62% іспанців, 61% нідерландців, 57% французів, 50% німців та 42% італійців схвалюють впровадження найжорсткіших економічних санкцій проти Росії. Тільки серед іспанців зросла частка тих, хто підтримує відповідні заходи проти Москви – на 6%. Серед німців кількість прихильників найжорсткішого санкційного режиму проти Росії впала на 12% у порівнянні з весною 2022, серед нідерландців – на 11%, серед італійців – на 8%, серед французів – на 5%.

Водночас тільки в Нідерландах більше половини мешканців (53%) підтримують обмеження або заборону імпорту російської нафти та газу, навіть якщо це призведе до різкого зростання цін на енергоносії та харчові продукти. У Франції таких 45% (-8% у порівнянні з весною 2022 року), в Іспанії – 45% (-1%), в Італії – 43% (-3%), у Німеччині – 42% (+3%).

Зафіксовані тенденції громадської думки свідчать про поступове послаблення стратегічної витримки європейських суспільств у стримуванні російської агресії проти України через наростання соціально-економічних проблем, енергетичної та продовольчої інфляції, а також зміщення фокуса уваги на внутрішні виклики.

За даними дослідження Євробарометр (січень-лютий 2023), 32% європейців вважають інфляцію, підвищення цін, вартість життя найбільшою проблемою для ЄС, 28% – міжнародну ситуацію, 26% – енергоносії, 20% – навколишнє середовище та зміну клімату, 18% – економічну ситуацію, 17% – імміграцію.

Ймовірно частина мешканців ЄС асоціюють посилення санкційного режиму та розширення санкції проти російських енергоносіїв з подальшим зростанням цін та вартості життя. Також проактивна санкційна політика може розглядатися європейською громадськістю як ескалаційний крок, тим часом як значна частка мешканців ЄС прагнуть, щоб Україна пішла на компроміси з Росією задля якнайшвидшого припинення вогню.

Гіпотетично «скептики» та «прагматики» серед європейських громадян пов'язують посилення підтримки України (та тиску на Росію) з затягуванням українсько-російської повномасштабної війни, яка на їх думку:

а) поглинає бюджетні кошти, що могли бути використані для підтримки власних громадян, економіки та подолання внутрішніх проблем б) збільшує фінансові витрати їх домогосподарств; в) сприяє тому, що велика кількість українських біженців залишається в європейських країнах.

Скептичні настрої щодо необхідності подальшої підтримки України ймовірно посилюються двома факторами. Перший – Росія поступово перестає сприйматися як пряма безпекова загроза для європейських країн та суверенної Європи в цілому. Другий – через те, що Москва не досягла навіть мінімальних стратегічних цілей у повномасштабній війні проти України, Росія все більше виглядає як слабка та неспроможна на подальші агресії проти країн ЄС.

За даними двох досліджень IFOP, що були проведені у Франції у лютому 2023 року, 64% французів мають гарну думку про Україну (-18% порівняно з березнем 2022), 16% (-5%) – гарної думки про Росію. 67% респондентів схвалюють економічні та фінансові санкції проти Москви (-5%), 17% – не схвалюють.

У контексті військової підтримки 60% французів схвалюють постачання бойової зброї Україні з боку європейських країн (-5%), 27% – не схвалюють (+7%).

Спостерігається поступове падіння підтримки європейської перспективи України. Частка французів, які виступають за вступ України в ЄС знизилася з 63% до 55% (на 8%). Водночас кількість скептиків євроінтеграції нашої держави збільшилася на 8% – до показника 45%.

71% респондентів погоджуються з твердженням про те, що Франція та ЄС мають в першу чергу прагнути досягти рішення шляхом перемовин між Україною та Росією, продовжуючи надавати значну військову допомогу.

Лише 29% вважають, що Франція та ЄС мають в першу чергу продовжувати надавати значну військову підтримку Україні, щоб допомогти нашій державі перемогти Росію військовим шляхом.

Більш песимістичні тенденції (у динаміці) міжнародна компанія IFOR фіксує у Німеччині. З березня 2022 по лютий 2023 частка німців, які мають гарну думку про Україну скоротилася на 25% – до 61%. При цьому 21% позитивно ставляться до Росії. 62% респондентів схвалюють економічні та фінансові санкції європейських країн проти Росії (-18%), 30% – не схвалюють (+15%).

Частка німців, які підтримують постачання бойової зброї Україні зменшилася на 14%, сьогодні таких 52%. Водночас 41% мешканців Німеччини не підтримують передачу нашій державі озброєнь (+14%). Негативна динаміка також спостерігається стосовно підтримки вступу України до ЄС. У лютому 2023 року 52% німців підтримували вступ України до ЄС (-16%), 48% виступали проти євроінтеграції нашої держави (+16%).

У лютні-березні, за даними ZDF-Politbarometer, 41% німців вважали, що Захід має закликати Україну прийняти територіальні втрати в обмін на мир. На думку 41% респондентів Захід має підтримувати Україну, щоб вона повернула всі окуповані Росією території. Майже половина німців (49%) погоджується з тезою про те, що постачання важкого озброєння Україні збільшує ризик нападу Росії на Захід, 45% опитаних не погоджуються з даним твердженням.

Інше дослідження ZFD-Politbarometer (лютий 2023 року) продемонструвало, що 46% мешканців Німеччини не вірять у перемогу України над Росією (+6% у порівнянні з листопадом 2022), 38% вважають, що Україна переможе у війні, а 18% обрали опцію «важко відповісти». 60% німців підтримують вступ України до ЄС найближчими роками, 34% - не підтримують.

45% німців вважають, що Захід має продовжувати військову підтримку України на поточному рівні (+11% у порівнянні з січнем 2023), 25% - посилити військову підтримку (-14%), 22% – зменшити її (+1%). Про це свідчить дослідження ZDF-Politbarometer, яке було проведено у квітні 2023 року.

Висновки

Близько половини або більше респондентів у більшості проаналізованих країн виступають за продовження військової підтримки України. Проте спостерігається негативний зсув європейської громадської думки щодо подальшого надання військової допомоги нашій державі.

60% (-5%) населення Франції вважає, що їхня країна має підтримувати Україну шляхом надання зброї. Так само 52% (-14%) німців схвалюють постачання в Україну бойової зброї з боку європейських країн. Водночас 59% (-6%) голландців вважають, що їхня країна має і надалі озброювати українських захисників.

Як на глобальному рівні, так і на рівні окремих країн, спостерігається суттєве зменшення частки респондентів, які схвалюють прийняття та розміщення українських біженців у власній країні.

У середньому 80-90% європейців підтримують посилення європейського лідерства на світовій арені та виступають за розвиток автономних оборонних спроможностей Європи.

Проте, оскільки ціни на товари та енергоносії зростають, європейці поступово стають менш стратегічно стійкими, менш готовими терпіти економічні труднощі та зниження рівня життя заради підтримки України та отримання безпекових переваг у довгостроковій перспективі. Бажання досягти вирішальної перемоги над Росією та зберегти євроатлантичну солідарність (у ширшому розумінні) зменшується під тиском інфляції та енергетичної кризи.

Менше ніж 50% французів, німців, італійців та іспанців підтримують обмеження або повне припинення імпорту російської нафти та газу, якщо це призведе до підвищення цін на продовольство та енергоносії. З березня 2022 року на 8% знизилася частка французів, які схвалюють енергетичну блокаду Росії за рахунок певного погіршення рівня життя.

Зменшується підтримка збереження або посилення санкційного режиму проти Росії, особливо в таких країнах як Німеччина, Франція та Італія, де схвалення санкцій падає найшвидше та найінтенсивніше.

Респонденти все менше готові миритися з підвищенням цін, навіть заради забезпечення енергетичної незалежності ЄС, що відповідає довгостроковим національним інтересам їхніх країн. 42% німців, 41% італійців та 35% нідерландців готові повернутися до закупівель російського газу, якщо війна закінчиться угодою між сторонами.

Однією з ключових проблем є послаблення відчуття прямої військової загрози з боку Росії. Не більше 40% респондентів у Нідерландах, Франції, Німеччині, Італії та Іспанії

погоджуються, що світ стане набагато небезпечнішим, якщо Росія переможе та досягне задекларованих цілей у війні проти України. Як наслідок, «побутові» проблеми та фінансові втрати європейських домогосподарств деактуалізували національні та особисті ризики від російського реваншизму та менш нагальні наслідки українсько-російської війни.

Спостерігається загрозна трансформація західної, особливо європейської, громадської думки. Від ідеалістично-орієнтованих проукраїнських позицій відбувається поступовий (загалом показники підтримки за різними напрямками перевищують 50%, але довгострокові тенденції видаються песимістичними) перехід до «миру і спокою за будь-яку ціну».

У результаті розбіжності між політикою європейських урядів та суспільними очікуваннями, ймовірно, збільшаться, а відрив зовнішнього проукраїнського консенсусу від реальних глибинних настроїв зростатиме.

Європейські уряди та адміністрація Байдена в США можуть зіткнутися зі значними політичними ризиками через курс на посилену підтримку України, згаданий «розрив», негативні тенденції громадської думки та збільшення популярності «якнайшвидшого врегулювання». За песимістичним сценарієм це може призвести до політичних криз, нової хвилі популізму та антисистемних рухів у Європі.

Через зазначені тенденції проукраїнські уряди на континенті можуть втратити владу восени та взимку 2023 року. В іншому сценарії керівництву держав ЄС доведеться перебудувати свою політику та риторику щодо України, щоб відповісти на поступовий зсув громадської думки та заздалегідь «зняти» критику з боку опозиції.

Існує ризик приходу до влади скептично налаштованих політичних сил у європейських країнах. Вони критикуватимуть панівні партії за надмірну підтримку України, яка, на їх думку, завдала шкоди національним інтересам та громадянам. «Прагматики» ймовірно використовуватимуть соціально орієнтований порядок денний, приділяючи значну увагу таким питанням, як ціни, тарифи, енергетична криза та «занепад» європейських економік та галузей промисловості.

Антиукраїнські політики, швидше за все, атакуватимуть панівний політичний та медійний консенсус у Європі, «антипатріотичні» еліти, які, за їх словами, працюють на власні егоїстичні інтереси чи інтереси США. Скептики стверджуватимуть, що саме такі мотиви стимулюють чинні європейські уряди підтримувати Україну до остаточної перемоги начебто всупереч національним інтересам їх країн. Крім того, «прагматики» можуть використовувати антиамериканські настрої у Німеччині, Франції та Італії.

Список джерел

1. One year in, global public opinion about the war in Ukraine has remained remarkably stable, January 2023. *IPSOS*. URL: <https://www.ipsos.com/en/war-in-ukraine-january-2023>.
2. 48% жителів дев'яти країн ЄС хочуть швидкого кінця війни, навіть ціною втрати Україною територій, січень 2023. Українська правда. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/01/17/7154279/>
3. End of Summer, End of Solidarity? December 2022. *Eupinions*. URL: <https://eupinions.eu/de/text/end-of-summer-update-on-ukraine>
4. Standard Eurobarometer 98-Winter 2022-2023? February 2023. *Eurobarometer*. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872>
5. REGARDS EUROPÉENS SUR LA CRISE EN UKRAINE – VAGUE 4, Février 2023. *IFOP*. URL: <https://www.ifop.com/publication/regards-europeens-sur-la-crise-en-ukraine-vague-4/>
6. UN AN APRÈS LE DÉBUT DE LA GUERRE : LE REGARD DES FRANÇAIS SUR LE CONFLIT RUSSO-UKRAINIEN – BALISE D'OPINION #213, Février 2023. *IFOP*. URL: <https://www.ifop.com/publication/un-an-apres-le-debut-de-la-guerre-le-regard-des-francais-sur-le-conflit-russo-ukrainien-balise-dopinion-213/>
7. Klimaschutz starke finanzielle Belastung, April 2023. *ZDF-Politbarometer*. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/politbarometer-klimaschutz-kosten-belastung-ukraine-krieg-100.html?slide=1682011107951>
8. Projektion: Union legt deutlich zu, Februar 2023. *ZDF-Politbarometer*. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/politbarometer-bundesregierung-pistorius-ukraine-krieg-china-100.html?slide=1676568018405>
9. Mehrheit: Zusätzliches Geld für Bundeswehr, März 2023. *ZDF-Politbarometer*. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/politbarometer-klimaschutz-bundeswehr-ukraine-russland-bundesregierung-100.html>
10. YouGov Cambridge Globalism 2022 – The info war for Ukraine – Fieldwork Dates: 24th August – 22nd September 2022. *YouGov*. URL: <https://docs.cdn.yougov.com/0ma5boayqk/Globalism%202022%20-%20The%20info%20war%20for%20Ukraine%20-%20All%20markets.pdf>

© Центр міжнародної безпеки

Автор:

Володимир Жар

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А, м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140

Е-пошта: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

